

S2020/01396/SOF

2020-08-12

Socialdepartementet

103 33 Stockholm

Remissyttrande betänkandet Framtidens teknik i omsorgens tjänst (SOU 2020:14)

Pensionärernas Riksorganisation (PRO) har fått betänkandet om välfärdsteknik i äldreomsorgen "Framtidens teknik i omsorgens tjänst" SOU 2020:14 på remiss. Vi avger nedanstående remissvar, men PRO har också under utredningens gång, genom ett expertförordnande, givits möjligheter att inkomma med synpunkter. Vi är i huvudsak positiva till utredningens utgångspunkter, problembeskrivning och förslag, men kommer att göra några nedslag i frågor som vi anser extra angelägna för PRO:s medlemmar.

Inledningsvis vill PRO också framföra att utredningen haft ett brett och omfattande uppdrag. Betänkandet ger som helhet en heltäckande bild av och bakgrund till de frågor som utredningen har till uppdrag att besvara, alltså att "lämna förslag på åtgärder som kan främja införandet av välfärdsteknik för ökad trygghet och som stärker självständighet och livskvalitet för äldre och som avlastar personal och moderniserar verksamheten." Vi vill tacka för det gedigna kartläggningsarbete som utredningen har gjort, vilket i sin tur gör betänkandet till ett bra kunskapsunderlag för den som vill fördjupa sig i hur äldreomsorgens huvudmän idag arbetar med välfärdsteknik.

Frågan om vård och omsorg vid nedsatt beslutsförmåga

Utredningen ägnar mycket tid och utrymme åt denna fråga som måste anses vara betänkandets huvudfråga. Idag gör landets kommuner väldigt olika bedömningar av vad som är tillåtet att göra när en person har nedsatt beslutsförmåga. Detta illustreras väl av de exempel som ges i betänkandet och stämmer överens med den bild PRO har sedan tidigare. Det står alltså klart att det finns ett behov av att tydliggöra rättsläget så att kommuner och regioner gör likartade bedömningar och

inte – som i vissa fall – låter bli att använda välfärdsteknik av rädsla för att göra en felaktig bedömning av den äldres samtycke.

Det är PRO:s bedömning att de förändringar som föreslås i socialtjänstlagen (SoL) 2, 3 och 4 kapitel kommer att gynna den enskilde "som inte endast tillfälligt sakna förmåga att samtycka till upprättandet av en individuell plan..." I många fall tillämpas detta förhållningssätt redan, vilket förstärker behovet av lagändring och att ge dagens praxis lagstöd. Det är samtidigt viktigt att försäkra sig om att den enskilde inte skulle ha motsatt sig en individuell plan, vilket utredningen också understryker.

Förslagen till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen, patientlagen och hälso- och sjukvårdslagen följer samma grundläggande princip som förslagen gällande SoL

Samtliga ändringar innebär naturligtvis intrång i en persons integritet. Samtidigt menar PRO att det idag finns en så stor försiktighet i lagstiftningen att de kan hindra en god vård och omsorg. Det är ju också mot den bakgrunden tillämpningen många gånger strider mot vad lagen stipulerar. Detta är svåra överväganden där PRO menar att utredningen lyckats hitta en bra balans mellan integritet och den enskildes faktiska behov och vad som är till gagn för den enskilde. Utredningen understryker också att en ny lagstiftning inte ska möjliggöra användning av välfärdsteknik i de fall då den enskilde motsätter sig detta, det vill säga när det är fråga om tvång.

PRO instämmer också i utredningens ansats att välfärdsteknik inte är en separat del av stödet till äldre utan en del av socialtjänsten och hälso- och sjukvården där den insats som är bäst för den enskilde ska genomföras. Det kan vara ett digitalt stöd eller omsorg där personal behöver vara på plats och bedömningen av behovet bör alltid utgå från de särskilda omständigheter som gäller vid det aktuella tillfället. I det här sammanhanget vill PRO påpeka att det just nu pågår flera utredningar vars förslag på olika sätt kommer att beröra landets äldreomsorg. PRO har till utredningarna framfört att vi anser att det ska införas en särskild äldreomsorgslag där ambitionsnivån för äldreomsorgen höjs från "en skälig levnadsnivå" till att garantera "goda levnadsvillkor" för landets äldre. En sådan lagstiftning tror vi skulle bidra även till att bedömningar om den enskildes samtycke görs med den enskildes bästa för ögonen.

I detta sammanhang är det viktigt att även nämna anhörigas viktiga roll. Många av PRO:s medlemmar är anhöriga till personer som har nedsatt beslutsförmåga. Det är av stor vikt att anhöriga är delaktiga när beslut fattas.

Personalbehovet i äldreomsorgen

Utredningen konstaterar att förslagen syftar till att "främja användningen av välfärdsteknik vilket kan effektivisera verksamheter genom att antalet arbetstimmar kan minska" (s. 563). PRO:s inställning är att välfärdsteknik ska användas där den gör omsorgen bättre för den enskilde. Om den också frigör personalresurser som istället kan användas till arbetsuppgifter där det krävs att personal är på plats (ett bra exempel är fallet med nattlig tillsyn med hjälp av kamera som kan bespara personalen långa resor och den äldre störd nattsömn) så är det utmärkt.

Vi delar däremot inte utredningens bedömning att välfärdstekniken generellt ska vara ett sätt att minska behovet av personal. De satsningar som hittills gjorts på välfärdsteknikens område ger heller egentligen inget stöd för detta. Tillsyn via kamera eller sensorer leder förvisso till att man kan ha något färre anställda på särskilda boenden och hemtjänsten på natten, men personalen måste alltid ha viss beredskap – inte minst för strulande teknik. Tilltron till tekniken får aldrig tas för intäkt för att minska på personaltätheten i äldreomsorgen eller missunna brukaren den sociala kontakt som omsorgen också innebär för många. Användandet av välfärdsteknik ska alltid utgå ifrån den äldres självbestämmande, välbefinnande och integritet.

Att ta hand om äldre är inget enkelt jobb. PRO har därför under lång tid krävt en utbildningsatsning för äldreomsorgen. Coronakrisen har med all önskvärd tydlighet blottlagt de strukturella bristerna i äldreomsorgen och understrukt behovet av att investera mer i äldreomsorgen och inte minst i personalens utbildning. Välfärdsteknik kan vara en möjlig specialisering för undersköterskor. PRO delar också Kommunals uppfattning att bristen på yrkesutbildade beror på flera olika problem där en kortsiktig finansiering av verksamheter, arbetsgivarnas rekryteringsmönster och incitament för otrygga anställningskontrakt för medarbetarna kan nämnas. Begränsade investeringar i en god psykosocial arbetsmiljö och långsiktig kompetensförsörjning bidrar till en situation med hög långtidssjukfrånvaro.

Övergripande synpunkter och förslag

I detta avsnitt följer PRO:s kommentarer utredningens kapitel- och avsnittsindelning.

8.9.2 Förslag om stärkt informationssäkerhet inom socialtjänsten

PRO är positiv till förslaget i lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten som kan bidra till en ökad tydlighet och informationssäkerhet.

8.10.1 Äldreomsorgens kompetensförsörjning

PRO delar utredningens bedömning att kompetensen behöver höjas både generellt och specifikt. Staten kan behöva bidra till finansieringen av ett äldreomsorgslyft.

8.10.2 Förslag om kompetensutveckling för omsorgspersonal och biståndshandläggare

PRO positiv till utredningens förslag att Universitetskanslersämbetet (UKÄ) och Socialstyrelsen ska få i uppdrag att se över kompetensförsörjningen inom socialtjänsten med särskilt fokus på äldreomsorgen. PRO är även positiv till en nationell standardiserad vidareutbildning riktad till undersköterskor och andra yrkesgrupper inom äldreomsorg med Vård- och omsorgscollege (VoC) som ansvarig för innehållet.

8.3.8 Förslag om vägledningssuppdrag till Socialstyrelsen

Det är enligt PRO:s uppfattning mycket angeläget att ta fram vägledning och metodstöd för att underlätta de komplexa beslut som vårdpersonalen måste fatta angående personer med nedsatt beslutsförmåga.

8.10.4. Kommunernas styrning av utförare

PRO instämmer i utredningens bedömning att kommunerna behöver se över sin styrning av på vilket sätt välfärdsteknik kan främjas, utvecklas och användas. Det är angeläget att staten tar ett större och övergripande ansvar för införandet av välfärdsteknik. Oavsett vilken statlig aktör som uppdras att ta fram modeller för styrning för att uppnå ökad användning av välfärdsteknik inom vård och omsorg så bör användningen av välfärdsteknik utgå ifrån medborgarnas behov. Såväl pensionärsorganisationer som fackförbund bör i större utsträckning än idag tillfrågas.

8.11.2. Gemensam digital infrastruktur

PRO ställer sig bakom förslaget att ge Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) ett utpekad ansvar för den digitala infrastrukturen.

8.15 Digital kompetens hos äldre

PRO utbildar idag många medlemmar i syfte att höja den digitala kompetensen. Vi har positiva erfarenheter av att äldre utbildar äldre. PRO har sedan länge ansett att det offentliga bör ta ett ansvar för att minska det digitala utanförskapet som inte minst drabbar landets äldre. Det har blivit smärtsamt tydligt i den sociala distanseringens tid.

PRO ser därför positivt på utredningens förslag om att avsätta offentliga medel för utbildningsinsatser i digital kompetens som kan bidra till ökad likvärdighet i befolkningen. PRO bidrar gärna i detta viktiga arbete med organisationens långa

erfarenhet av att utbilda äldre. Kompetenshöjande insatser kommer också att underlätta omsorgstagarnas hantering och förståelse av digitala stöd.

A handwritten signature in blue ink that reads 'Christina Tallberg'.

Christina Tallberg
Ordförande
PRO, Pensionärernas Riksorganisation